

RESSENYES

ALMEDA SAMARANCH, Elisabet (coord.) (2010).

Diàlegs per la memòria.

Barcelona: Generalitat de Catalunya, 222 p.

La professora Elisabet Almeda Samaranch, de la Universitat de Barcelona, ha coordinat un volum dedicat a la sociologia de la memòria a Catalunya durant la Guerra Civil i el franquisme, vinculat estretament a una altra obra anterior escrita en cinc volums, de la qual n'és autora, titulat *Cinquanta-una veus trenquen el silenci: Fer present la memòria* (editorial Copalqui i Universitat Pompeu Fabra, 2008). El resultat no és un mostrar experimental d'opinions, sinó un relat polifònic on les veus dels intel·lectuals i de les classes populars es mesclen per narrar llurs experiències individuals i socials.

El llibre que aquí es presenta és fruit de les jornades organitzades els dies 16 i 17 d'abril de 2008 a la Universitat Pompeu Fabra, on participaren moltes veus de la gent gran (el pes sociològic de les quals és molt valuós per establir una anàlisi col·lectiva de la memòria de Catalunya) i les d'altres professors i humanistes (historiadors, sociòlegs, escriptors, etc.) de nom i prestigi prou reconeguts.

Aquesta obra és una excel·lent aportació a la recuperació de la «memòria democràtica» (en els termes en què la

democràcia se sent capacitada per *jutjar* la memòria) d'aquelles persones que, d'una forma o d'una altra, varen patir la repressió de la Guerra Civil i del franquisme. Evidentment, el llibre està exclusivament centrat en la visió d'aquells homes i dones que es consideren víctimes del nou ordre instaurat després de la victòria del general Franco.

La professora Almeda és la directora del grup de recerca Copolis. Benestar, Comunitat i Control Social i una de les veus més autoritzades per poder dur a terme aquesta tasca delicada de recopilació. Una labor així implica la participació activa de les Aules d'Extensió Universitària de la Gent Gran a Catalunya, en una iniciativa de la Universitat Pompeu Fabra, la comissió rectora de la qual estava integrada pels professors Jordi Pericot (catedràtic de Comunicació Audiovisual de la UPF), Tomàs de Montagut (catedràtic d'Història del Dret i aleshores Secretari General de la UPF) i la pròpia Elisabet Almeda.

El llibre es trava sobre un ampli teixit de veus que narren la seva experiència personal, en el marc d'una Catalunya que havia perdut bona part de les seves

llibertats. D'aquest llibre, se'n pot treure una idea coral del sentiment d'una mostra representativa del poble català, que va viure una important transformació del règim polític que acabà en una dictadura de gairebé quaranta anys.

La democràcia establerta en el moment actual vol recuperar el testimoni d'aquella època i, tal i com escriu el professor Miquel Caminal, director del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, «el repte del Memorial Democràtic és empènyer en aquesta direcció, donar veu a la ciutadania, fer present la memòria des del protagonisme ciutadà» (p. 11).

És, certament, un desafiament interessant i una experiència sociològica de gran valor el fet de llegir el testimoni de moltes veus vinculades a les Aules de la Gent Gran, que, dins el programa *Fer present la memòria*, recuperen algunes ferides que porten a l'interior amb l'experiència catàrtica de l'expressió pública. Fent ús de la llibertat democràtica, expressen llurs patiments i la mancança de drets i oportunitats. El passat fou, per a molts, la pèrdua d'un món on havien dipositat grans confiança.

Les veus de professors i de participants a les Aules de la Gent Gran fan un contrapunt perfecte entre les visions més abstractes i les que es basen en les narracions quotidianes, totes les quals estan salpebrades d'anècdotes sucoses que, de vegades, expliquen molt més bé la realitat social que unes altres relacions més profundes sobre la conjuntura econòmica o política.

Entre les veus professorals més reivindicatives, hi trobem les de Francisco Fernández Buey i Josep Fontana, dos intel·lectuals compromesos amb l'esquerra que expliquen el decalatge entre la història oficial (política, que dicten les autoritats competents) i la història real (la que construeixen els homes i les dones amb les seves accions). El valor sociològic d'aquest llibre sobre la memòria es troba en la circumstància que

permet rompre les barreres entre els dos tipus d'història gràcies al fet que el pes de les classes socials, els orígens i la formació individual desapareixen per construir un ampli mosaic col·lectiu.

De la lectura dels textos, se'n poden extreure algunes conclusions sobre l'educació a Catalunya durant la República i l'avenç que suposava la incorporació de les dones a les aules, també serveix per matisar el tòpic de la Catalunya republicana i antireligiosa, car moltes veus s'expressen en termes clarament catalanistes, esquerrans i catòlics.

Algunes experiències individuals, com ara, per exemple, la de Maria Giró i Marsal (p. 160-163), no es troben gaire lluny de les que narra Primo Levi, i aconseguen emocionar el lector amb narracions que fan esgarriar. Hi ha unes altres històries que estan també molt ben articulades en un equilibri entre la part individual i els fets socials. En aquest punt, hi destaca, entre d'altres, la narració d'Eva Serra i Puig, professora de la Universitat de Barcelona (p. 79-91). També els juristes Antonio Doñate y Carlos Jiménez Villarejo hi fan les seves aportacions des del dret, i Xavier Vinader i l'argentí Horacio Verbitsky, des del periodisme. La cantautora Teresa Rebull ens parla de les seves vivències i del seu pensament en un relat de vida ple d'emotivitat i lluita.

Moltes són les persones que interveuen en el llibre i seria de justícia destacar-les totes, però, per raons òbvies, la seva presència en aquestes línies només pot ser-hi com a conjunt. El llibre conclou amb les reflexions de Dino di Nella, coordinador de la línia de recerca «Control Social, memòria i drets humans», del grup Copolis, que parla de les relacions entre memòria, història i sociologia, que acaben per donar al llibre una perspectiva teòrica i una fonamentació sociològica. L'obra finalitza amb unes paraules de regust ben literari del reconegut poeta Eduardo Galeano.

En definitiva, la història no es pot canviar. Per molt que es vulgui, la Gue-

rra Civil va tenir fàcticament només un bàndol vencedor. L'únic que es pot fer és recordar i, com deia Walter Benjamin, donar esperança als vençuts, de manera que la seva veu també es pugui incorporar a la història social. La pluralitat de testimonis que conté aquest llibre convida a reinterpretar l'experiència d'unes gene-

racions que, amb les seves paraules, ens deixen molt més que un simple testimoni.

Rafael Ramis Barceló
Universitat de les Illes Balears
r.ramis@uib.es

NOVICK, Susana (dir.) (2010).

Migraciones y MERCOSUR: una relación inconclusa.

Buenos Aires: Editorial Catálogos. Universidad de Buenos Aires

Facultad de Ciencias Sociales, Instituto Gino Germani.

[<http://www.iigg.fsoc.uba.ar/pobmigra/publ.htm#5>]

Susana Novick se ha especializado en las políticas migratorias en la República Argentina. Ha sido el tema de su tesis doctoral. Autora de destacados artículos sobre esta cuestión, ha compilado trabajos de diversos investigadores y ha dado la oportunidad a los más jóvenes de su equipo, tanto en este texto como en escritos anteriores. Nos encontramos con una investigadora *senior* que trata un tema que conoce a fondo y por el cual es reconocida en el medio académico. Al mismo tiempo, da lugar a la intervención de investigadores que aportan perspectivas diferentes a su propio trabajo y complementarias a él, de ahí que una de las características del libro sea la diversidad de enfoques con que se ha tratado el mismo tema. Desde un punto de partida común y una opinión similar acerca de las migraciones, se originan y se diversifican los trabajos sobre dicha cuestión.

El libro contiene una introducción de Susana Novick, que presenta el estado de la cuestión, y capítulos de otros investigadores, jóvenes y no tan jóvenes, que aportan otros puntos de vista. Nos encontramos frente a una obra fundamentalmente analítica que trata sobre políticas migratorias en el marco del MERCOSUR. La tesis de la autora desarrolla la compleja relación entre las migraciones y la integración regional de

estos países del Cono Sur. No hay que buscar trabajos demográficos o estimaciones cuantitativas. Varios de estos escritos se basan en el análisis de texto de discursos, tanto políticos como periodísticos, así como en las medidas políticas, sobre todo en los tratados internacionales que establecen el marco normativo donde ocurren las migraciones que constituyen el trasfondo de la cuestión.

Puede sorprender, o no, la ausencia de trabajos cuantitativos genéricos que den una idea de la dimensión del fenómeno. La dificultad en la recogida de datos podría constituir una buena excusa para encaminar los esfuerzos por otros derroteros. En la introducción de Novick, hay una estimación de la cantidad de procedimientos iniciados por los inmigrantes residentes para solicitar su regularización, o «radicación», y un trabajo sobre la distribución espacial de estos inmigrantes internacionales en la ciudad de Buenos Aires que aporta cifras del censo de 2001.

Se trata, básicamente, de un libro de consulta. Si queremos conocer las normativas del MERCOSUR, saber cuándo fueron adoptadas, establecer comparaciones entre tratados o análisis sobre lo imaginario y de textos, fundamentalmente escritos de prensa, podemos recurrir a él. En esa medida, recomendaría su lectura o su consulta. Como este libro se puede